

משקלי השמות בגזרת נע "ו/י

לשמות בגזרת נע"ו/י (נחי ע"ו/י) מאפיינים דומים לצורות במערכת הפועל בגזרה. כך למשל, מן השורש **ט-ו-ס** ניתן למצוא:

- שם שבו עה"פ היא **נחה**, למשל: **מְטוֹס** (וי"ו בתפקיד אם קריאה)
- שם שבו עה"פ היא **חסרה**, למשל: **הַטָּסָה** (שם פעולה מן הפועל הַטִּיס)
- שם **על דרך השלמים** שבו עה"פ נהגית, למשל: **טִּיס** (בעל מקצוע)

בכל המקרים האלה אנו נדרשים לזהות את ה**שורש**, את ה**משקל** ואת ה**משמעות** של השמות השונים בגזרה.

שורש, משקל ומשמעות: שורשים שקופים

ישנם שמות בעלי שורשים "שקופים", כלומר שורשים שקל לנו לזהות אותם, לעומת שמות שהשורשים שלהם אינם ידועים לנו מייד בהתחלה.

להלן שני שמות הנוטים באותו המשקל: רִיפָּה ; בִּינָה

קל לנו לזהות את השורש **ר-ו-צ** של המילה רִיפָּה מכיוון שהמשמעות שלו ברורה לנו (המילה שכיחה ומוכרת בשפה הדבורה והכתובה) וגם משום שהוא נוטה בצורות רבות ובמשקלים שונים: רָץ, הִרִיץ, מְרוֹץ, הִתְרוֹצֵץ, מְרִיפָּה ועוד.

כיצד נגלה את השורש של בִּינָה?

שורש, משקל ומשמעות: שורשים שאינם שקופים

נוכל לזהות את השורש של השם בִּינָה בהסתמך על **הידע המוקדם** שלנו לגבי שמות דומים, למשל: רִיצָה, טִיסָה, שְׂרָה, לִינָה, קִימָה. נשאל את עצמנו: (א) מהי **המשמעות** של שמות אלה?

נראה שמשמעות שמות אלה היא היותם **שמות פעולה** מכיוון שהם מתארים את פעולתם של פעלים **בבניין קל** – רָץ, טָס, שָׂר, לָן, קָם – ונטייתם בעתיד מגלה את השורש שלהם: ירוץ, יטוס, ישיר, ילון, יקום.

מכאן ניתן להסיק שגם השם **בִּינָה** הוא שם פעולה (מן הפועל בָּן – פועל מקראי) ושהשורש שלו הוא **ב-י-נ** (או ב-ו-נ).

שורש, משקל ומשמעות: שורשים שאינם שקופים

נוכל לגלות את השורש של שם כלשהו גם בהסתמך על זיהוי שלושה עיצורי שורש חוזרים במילים הדומות במשמעותן ובצלילן – משפחות מילים. כך למשל, נראה כי המילים בינה, נבון, הבנה, מתבונן ותבונה שייכות לאותה משפחת מילים. נשאל את עצמנו:

(ב) מהם שלושת עיצורי השורש החוזרים במילים אלה?

בינה, נבון, הבנה, מתבונן, תבונה

מכאן ששורש המילים האלה הוא **ב-י-נ** (או ב-ו-נ).

שורש, משקל ומשמעות: קביעת המשקל

ג) מהו ה**משקל** המשותף לכל השמות רִיפָה, טִיסָה, שְׂיָרָה, לִינָה וקִימָה?

נראה שלכל השמות האלה יש גם **תבנית משותפת** – סִיָסָה.

נוכל לצקת לתוכה את השורשים של שמות הפעולה:

ל-ו-נ בתוך סִיָסָה = לִינָה ; ש-י-ר בתוך סִיָסָה = שְׂיָרָה ;

וכך גם ב-י-נ בתוך סִיָסָה = בִינָה.

יש לזכור כי את **משקלי השמות** נהוג לכתוב **על פי** התבנית השלמה שלהם
בגזרת השלמים, ולא על פי התבניות המיוחדות שלהם בגזרות האחרות.

← כיצד אפוא נקבע את המשקל של שמות בגזרת נע"ו/י?

משקלי שמות הפעולה בגזרת נע"ו/י

על מנת לקבוע את משקלי השמות בגזרת נע"ו/י נשתמש בידע הדקדוקי שלנו על משקלי השמות בגזרת השלמים. נציג תחילה את **שמות הפעולה** הנפוצים בגזרה נע"ו/י בהשוואה לגזרת השלמים ולשתי גזרות נוספות:

נע"ו/י	נל"י/ה	חפ"ן	שלמים	
לִינָה, רִיצָה (X י)	פְּנִיָה	גִּישָׁה [נ-ג-ש]	כְּתִיבָה	קְטִילָה (קל)
הַכְנָה, הַרְמָה (ה)	הַפְנִיָה	הַגְשָׁה	הַכְתְּבָה	הַקְטָלָה (הפעיל)
עִידוּד, אִיתוּת (X יא)	פְּנוּי	נְתוּק	כְּנוּס	קְטוּל (פיעל)
הַתְּקוּמָּוּת (הת־וּת)	הַתְּפִנּוּת	הַתְּנַתְּקוּת	הַתְּכַנְּסוּת	הַתְּקַטְּלוּת (התפעל)

צורות בינוני בגזרת נע"ו/י

להלן **צורות בינוני** בגזרת נע"ו/י. נשתמש בידע הלשוני שלנו (ידע דקדוקי וידע סמנטי) כדי לקבוע את ה**בניין** שממנו הם גזורים ואת ה**משמעות** שלהם.
ילד **נָבוֹן**; **מִפְּיֵק** סרטים; **מְחוּלָּל** זרם; חיידק **מוֹמֵת**; **מִסִּיר** כתמים;
גבר **נְמוּל**; **מְשׁוּרָר** לאומי; מכונאי **מוֹטָס**

שמות תואר	בעלי תפקיד	כלים ומכשירים
נפעל		
הפעיל	מִפְּיֵק	מִסִּיר
הופעל		
פיעל	מְשׁוּרָר	מְחוּלָּל

זיהוי משקלי השמות על פי המשמעות: כלים ומקומות

ניתן לזהות את משקלי השמות בגזרת נע"ו/י על פי המשמעות שלהם בהשוואה למשקלים המוכרים לנו מגזרת השלמים.

אנו מכירים שני משקלים נפוצים ל**כלים** בגזרת השלמים: **מְקַטֵּל** ו**מְקַטְּלָה**.

אנו מכירים שני משקלים נפוצים ל**מקומות** בגזרת השלמים: **מְקַטֵּל** ו**מְקַטְּלָה**.

מ ק ו מ ו ת

כ ל י ם ו מ כ ש י ר י ם

מְקַטֵּל	מְקַטְּלָה	מְקַטֵּל	מְקַטְּלָה	
מְכַבֵּסָה	מְכַבֵּט	מְגַרְפָּה	מְגַרְפָּה	<u>שלמים:</u>
מְלוֹנָה, מְבוֹאָה	מְכוֹן, מְלוֹן	מְחוּגָה, מְכוּנָה	מְנוּף, מְחוּג	<u>נע"ו/י:</u>

משקל מיוחד בגזרת נע"ו/י – משקל תְּקוּלָה

בגזרת נע"ו/י שמות עצם מופשטים רבים הנוטים במשקל **תְּקוּלָה**, כמו למשל:
תְּבוּנָה, תְּבוּסָה, תְּגוּבָה, תְּשׁוּבָה, תְּחוּשָׁה, תְּנוּדָה, תְּרוּמָה, תְּאוּצָה ועוד.
במשקל זה ישנם אף שמות מגזרות אחרות הנוטים באנלוגיה לגזרת נע"ו/י, כמו:
תְּרוּפָה, תְּצוּגָה, תְּקוּפָה, תְּשׁוּעָה ועוד. כיצד נבדיל ביניהם?

כלל ברזל: גזרה קובעים על פי השורש!

השם **תְּבוּנָה** מן השורש **ב-י-נ** (הִבִּין, בִּינָה), ולכן שייך לגזרת **נע"ו/י**.
השם **תְּרוּפָה** מן השורש **ר-פ-א** (לְרַפָּא, רוּפֵא), ולכן שייך לגזרת **נל"א**.
השם **תְּצוּגָה** מן השורש **י-צ-ג** (לְיַצֵּג, הִצִּיג), ולכן שייך לגזרת **חפי"ץ**.
השם **תְּקוּפָה** מן השורש **נ-ק-פ** (הזמן נוֹקֵף), ולכן שייך לגזרת **חפ"ן**.
השם **תְּשׁוּעָה** מן השורש **י-ש-ע** (מוֹשִׁיעַ, יְשׁוּעָה), ולכן שייך לגזרת **נפ"יו**.

משקלי השמות בגזרת נע"ו/י – סיכום ביניים

במצגת זו התוודענו אל מאפייני השמות בגזרת נע"ו/י, למדנו כיצד ניתן לזהות את השורש, את המשקל ואת המשמעות שלהם ואף סקרנו את הצורות הנפוצות.

כעת תורכם להטמיע את הנלמד באמצעות שני תרגילים ולהעמיק את חקירת השמות בגזרה באמצעות דף ניווט.

בכיתה: בוחן לתרגול עצמי בקישור הזה: משקלי השמות בגזרת נע"ו/י

בבית (עבודת הגשה):

1. תרגיל – 1 בספר הלימוד (עמוד 494)
2. עיינו במסמך "משקלי השמות בגזרת נע"ו/י, כולל שורשים תנייניים הגזורים משמות בגזרה זו" והשלימו את דף הניווט על השמות בנע"ו/י.

בהצלחה 😊